

Aktivisté katolických společenství

Podle sčítání lidu v roce 1950 se k římskokatolické církvi hlásilo 76,3 % obyvatelstva českých zemí, tedy téměř sedm milionů lidí. Perzekuce pro náboženské přesvědčení proto nepostihla jen řeholníky a kněze, ale i řadu laiků. Trnem v oku byly vládnoucímu režimu především spolky pracující s mládeží a studentstvem. Nejvýznamnější z nich, tělovýchovná organizace katolické mládeže Orel, sdružovala v roce 1948 na 200 000 členů a patřila k největším sdružením v Československu. Již dva dny po komunistickém puči, 27. února 1948, byla nařízena faktická likvidace této organizace – měla se stát součástí komunisty povolené tělovýchovné jednoty Sokol, kam měli Orlové přejít do tří měsíců. Hlavní funkcionáři Orela, vč. náčelníka Bohuslava Koukala, byli na přelomu let 1948/49 pozatýkáni a v následujících letech postaveni před soud. Jen v letech 1949–1951 bylo v orelských procesech odsouzeno 171 lidí k celkovému trestu 844 let vězení a procesy s příslušníky této organizace pokračovaly až do roku 1955. Obdobným způsobem byly zlikvidovány i organizace katolických skautů.

Postihováni byli též aktivisté mezi vysokoškolskými studenty. Vedle spolků jako bylo Sdružení katolické mládeže či Česká liga akademická, jež byly záhy zakázány, zde hrály významnou úlohu kroužky Katolické akce, která byla v té době vedením církve považována za hlavní prostředek laického apoštolátu. Hnacím motorem těchto kroužků byla tzv. Rodina, společenství kněží, řeholníků a laiků různých spiritualit. Aktivisté Rodiny byli v následujících letech označeni komunistickou pseudojusticí za „vatikánské agenty“ a pronásledováni. V letech 1951–1954 bylo v českých zemích odsouzeno 96 příslušníků Katolické akce celkově k jednomu doživotnímu žaláři, 885 letům a 8 měsícům vězení. Procesy s příslušníky této organizace probíhaly i v následujících letech, poslední se uskutečnil v srpnu 1959, další procesy se konaly též na Slovensku. V jejich rámci byla k dlouholetým trestům odsouzena i řada významných intelektuálů a mezi odsouzenými byli nejen lékaři, vědci či učitelky náboženství, ale i studenti, úředníci a dělníci. Trestání byli např. i laičtí zaměstnanci diecézních kurií, pracovníci Charity a katolických nakladatelství.

Většina odsouzených dávala před soudy najevo svoji pevnou víru a přiváděla tak v úžas i samotné pracovníky justičního aparátu, kteří nedokázali pochopit zdroj jejich vnitřní síly tváří v tvář hrozbě vysokých trestů. JUDr. Josef Plocek tak kupříkladu po přijetí rozsudku 13letého vězení v soudní síni zvolal: „Ať žije Kristus král!“

Zakladatelem slovenské i české Rodiny byl chorvatský kněz Tomislav Kolakovič Poglajen. Kroužky Katolické akce, které po válce přenesl ze Slovenska do Prahy, od počátku připravovaly své členy i na možnost omezení svobodného působení církve. Na jejich činnosti se podíleli zejm. katoličtí intelektuálové a teologové. V. Vaško, člen jednoho z kroužků, definuje, čím byla Rodina: „Ani spolkem, ani řeholí a už vůbec ne protistátní organizací, jak tvrdila Státní bezpečnost. Byla společenstvím kněží, řeholníků a laiků různých spiritualit, zájmů i politických názorů, které spojovala snaha o duchovní život, zájem o věci veřejné, pocit odpovědnosti za prostředí, ve kterém žijí.“ Většina členů těchto kroužků byla po únorovém převratu r. 1948 odsouzena k dlouholetým uvězněním, přes veškerá pronásledování však tvořili jádro katolického disentu prakticky po celou dobu komunistické totality. (ABS, V-10199 MV)

Mezi perzekvovanými byla i celá řada literátů. Jedním z nich byl i básník a překladatel Jan Zahradníček (na foto s manželkou Marií, synem Janem a dcerou Zdislavou; Vánoce 1950), který je považován za nejvýznamnějšího představitele moderní české spirituální poezie a bývá nazýván „knížetem české poezie“. V r. 1952 byl odsouzen ke 13 letům. I v krutých podmínkách tajně tvořil, což dokládá např. sbírka Dům Strach, ve které s křesťanskou pokorou zachytil nelidskost a tíhu nespravedlivého věznění. V r. 1956 ho potkala krutá tragédie – jeho dcery, Zdislava a Klára, zemřely na otravu houbami. Mohl se zúčastnit jejich pohřbu, ale po týdnu musel rodinu opustit a vrátit se zpět, ještě na čtyři roky. Propuštěn byl až na amnestii v květnu 1960, o 5 měsíců později, 7. 10. 1960, na následky věznění zemřel. Soukromý archiv J. Zahradníčka ml.

Perzekuce pro náboženské přesvědčení postihla rovněž katolické intelektuály. Komunisté se však nespokojili s jejich vyloučením z veřejného života: na základě vykonstruovaných obvinění je odsoudili k dlouholetým žalářům. – Právník František Valena, předseda Ústředí katolického studentstva, byl r. 1951 odsouzen k trestu 22 let. Prošel řadou nechvalně proslulých věznic a pracovních táborů při uranových dolech. Právě zde propukla jeho zhoubná nemoc. V r. 1957 mu byl ve vězeňské nemocnici vyoperován ledvinový karcinom; vzhledem k nutnosti ozařování mu byl trest přerušen. Zemřel den před svým návratem do vězení, 31. 8. 1960. Na foto z r. 1950 s manželkou Danicou a dětmi Danou a Tomášem (v r. 1951, kdy už byl několik měsíců ve vězení, se mu narodilo třetí dítě, dcera Miriam). Soukromý archiv rodiny Valenových

Josef Plocek byl blízkým spolupracovníkem Františka Valeny, odsouzeného předsedy Ústředí katolického studentstva, kde působil jako jednatel. Ústředí katolického studentstva sdružovalo středoškolské a vysokoškolské náboženské kroužky. Působil rovněž v České lize akademické, organizaci katolických vysokoškolských studentů. Právě odtud vzešel podnět scházet se při akademických bohoslužbách v kostele sv. Salvátora poblíž Karlova mostu, který je i v současné době místem setkávání katolických studentů. Liga byla zakázána v srpnu 1949. Foto z vyšetřovacího spisu Státní bezpečnosti (ABS, V-6419 MV)

Na duchovním vedení pražské Rodiny se výrazně podílel i P. Oto Mádr – v r. 1952 byl odsouzen ke 22 letům žaláře. Po podmíněčném propuštění r. 1966 pracoval jako sanitář a poté jako správce muzejních sbírek. V 70. a 80. letech, pod permanentním tlakem Státní bezpečnosti, vedl tajně bytové semináře, organizoval katolický samizdat a spolupracoval s Chartou 77. O. Mádr patřil mezi přední české teology; v 90. letech byl např. šéfredaktorem revue Teologické listy a od r. 1999 působil jako kanovník Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla v Praze na Vyšehradě. Foto z vyšetřovacího spisu Státní bezpečnosti (ABS, V-2742 MV)

Václav Vaško, diplomat, katolický aktivista, politický vězeň, spisovatel zabývající se dějinami římskokatolické církve v komunistickém Československu. Od r. 1943 člen hnutí Rodina. Za svou činnost byl zatčen (1953), následně v r. 1954 odsouzen v Praze v jednom z vykonstruovaných soudních procesů za údajnou velezradu k 13 letům vězení, prošel mj. těžkými žaláři Leopoldova a Mírova. Po propuštění na amnestii (1960) pracoval v dělnických profesích, postupně jako zámečnický, betonář a frézař. V letech 1969–1981 byl zaměstnán ve Vydavatelství České katolické charity. Po propuštění pracoval jako tiskárenský korektor a v té době začal pod názvem „Neumlčená“ psát povídky o dějinách církve. Svými historickými pracemi „vstoupil do dějin kronikářů církve, které počínají někde Kosmasem...“ (T. Halík). Foto z vyšetřovacího spisu Státní bezpečnosti (ABS, V-2298 MV)

Růžena Vacková, profesorka klasické archeologie Karlovy univerzity, historička umění, jedna z organizátorek kroužků Katolické akce souzená v rámci politického procesu „Mádr a spol.“ Dva roky vězněná již za nacistické okupace. V únoru 1948 se účastnila jako jediná z pedagogického sboru spolu se studenty pochodu na Pražský hrad, vyjadřujícím nesouhlas s politickým převratem, který dopomohl komunistům k moci. Na začátku 50. let jí bylo univerzitou zakázáno přednášet. Zatčena byla v r. 1951 a v čerunu 1952 odsouzena v inscenovaném procesu za vyzvědačství a velezradu na 22 let do vězení. Ve vězení, kde aktivně organizovala vzdělávací přednášky, strávila 16 let. V r. 1977 podepsala Prohlášení Charty 77. Foto z vězeňského spisu (NA, SSNV)